शङ्खश्च शङ्खो निन्दितो भवति । वैदूर्यनिभं चन्द्रसमानवर्णं कसम्मितोत्फलसदृशवर्णं निर्मलाकाशसवर्णमतसी पुष्पनिभं वा कुन्तफलं श्रियं भर्तुर्ददाति, मधुकोशसमानवर्णं श्यामलोहवर्णं मक्षिकासवर्णं निन्दितं भवति । हंसशुकमयूरताम्रचूडघटनन्द्यावर्त्तकूर्ममत्स्यसरित्प्रभा अन्ये च मङ्गलशंसिनः पदार्थाः कुन्तव्रणेषु यदि दृश्यन्ते तदा ते धर्मकामार्थसाधकाविनिर्दिष्टाः । पादुकोलूकपादपवायसशृगालप्रजस्वूकनिगलकृकलासाश्वेत्येवं निन्दिताः पदार्था दृश्यन्ते व्रणेषु ते दृष्टाः श्रियमपहरन्ति बन्धुसेति व्रणलक्षणम् । छाया वक्ष्यते ध्वजपताकाचामरच्छत्रतोरणशिबिकावेश्माङ्गुषवर्द्धमानभृङ्गारगजतुरङ्गायस्मिन् कुन्तफले दृश्यन्ते धौतच्छायान्तरगतास्तं कुन्तमपुण्यकृतो न लभन्ते नकुलचटकसूकरमहिषवायसोलूकयलूकादयो ये निन्दितायदि कुन्ते स्युर्धौतश्चक्षे तदा स कुन्तः श्रियं भुज्यमानामपि विनाशयेद्यस्तादृशङ्कुन्तं बिभ्यात् । स बधं बन्धं सद्योलभेत तस्य महिषी वा । चूलिकयोर्व्याघ्रमुखस्य शुक्लानि चूर्णानि समभागानि कारयेत् । तत् चूर्णितं कृत्वा तेन चूर्णेन फले घर्षोपघर्षितं कुन्तफलं निर्मलं भवति दुर्गन्धं न भवेत्तथा मलेन न लिप्यते । तच्च वर्मकोषसमन्वितं समाहितं कारयेन्नालिकाबन्धिर्व्रणं सुदृढा यामेन अनुबन्धेन सुश्लिष्टैश्छादैर्वलक्षकैः सुवर्णमये रजतमये वा वर्मणि रत्नालङ्कृतैर्नलिका श्लिष्टा कर्त्तव्या । स्कन्धे दृढपरिग्रहश्च तथाचोक्तं कुन्तस्य कर्त्तव्यं नलिकासहजं वा । नलिका चात्र प्रमाणतः श्लिष्टा कार्या हरीतकीसदृशन्नालफलसमानं बिल्वफलाकारं ककुभकपित्थफलसदृशं वा वृत्तमष्टास्रं वा कलशामलकाकारं वा भवति सर्वोपस्करान्वितं कुन्तायुधं प्रतिपलं श्रेष्ठं पञ्चाशत्पलं मध्यमं चत्वारिंशत्पलं निकृष्टमिति प्रबलरिपुविनाशकं क्रियान्वितञ्च कुन्तं कारयेन्नतु स्वप्रमाणादधिगौरवं, यो हि कायसारस्य बलमविदित्वा कुन्तमायुधमावहेत् सादिवस्तस्याजीर्णमजानतः पुरुषस्येवाति भुक्तमशनं कुन्तायुधं विषीदयति । इत्यौशनसे कुन्तलक्षणम्" कुन्ताः प्रविशन्तीत्यत्र कुन्तधारिणि लक्षणेत्यालङ्कारिकाः । "शक्तिकुन्तध्वजरथावाजिवारणगोदयाः" सुश्रु० । "शक्तिकुन्ताद्यायुधानीति" सुश्रुतः ।

कुन्तल पु० कुन्तं क्षुद्रकीटं (उकुण) लाति ला—क । १केशे "कापि कुन्तलसंव्यानसंयमव्यपदेशतः । बाहुमूलं स्तनौ नाभिपङ्कजं दर्शयेत् स्फुटम्" सा० द० । महाव कारत्वात् २स्त्रीवेरे च अमरः । कुन्तलाकारं केशाद्याकारं लाति ला—क । ३यवे ४चषके पानपात्रे ५लाङ्गले च विश्वः । ६ध्रुवकभेदे "वर्णैः षोड़शभिः कार्य्यः कुन्तलो लघुशेखरैः । शृङ्गारे च रसे प्रोक्त आनन्दफलदायकः" इति संगीतदामो० । "कामगिरिं ससारस्य द्वारकान्तं महेश्वरि ! ! श्रीकुन्तलाभिधो देशः कथितः पूर्व्वसूरिभिः" शक्तिसङ्गमतन्त्रोक्ते ७देशभेदे पु० भूम्नि "स्नाता तिष्ठति कुन्तलेश्वरसुता यारोऽङ्गराजस्तुः" भा० द० । "अथापरे जनपदा दक्षिणा भरतर्षभ" इत्युपक्रमे "झिल्लिकाः कुन्तलाश्चैव सौहृदा नलकाननाः" भा० भी० ९अ० दक्षिणात्यजनपदोक्तौ । तेषां राजा अण् । कौन्तल तद्देशस्थे । बहुषु तस्य लुक् । क्वचित् एकत्रेऽपि लुक् । "आकर्षः कुन्तलश्चैव मालवाश्चान्ध्रकास्तथा । द्राविड़ाः सिंहलाश्चैव राजा काश्मीरकस्तथा" भा० स० ९अ० ; ते अभिजनोऽस्य अण् । कौन्तल पित्रादिक्रमेण तद्देशवासिनि । बहुषु तस्य लुक् ।

कुन्तलवर्द्धन पु० कुन्तलान् वर्द्धयति वृध—णिच्—ल्यु । भृङ्गराजे (भीमराज) राजनि० । तद्रससेवनेन हि केशवृद्धिरिति वैद्यकप्रसिद्धिः ।

कुन्तलिका स्त्री कुन्तलाद्याकारो विद्यतेऽस्याः ठन् अत इत्वम् । दध्यादिक्लेदन्यां १कुरिकाभेदे पालिकायाम् हारा० । २बालानामौषधौ (बाला) स्त्री सुश्रुतः । यथा "कुन्तलिकाकुरण्टिकाप्रभृतानीत्युपक्रमे "स्वादुपाकरसाःशीताः कफघ्नाश्चातिपित्तलाः । लवणार्द्ररसारूक्षाः सक्षाराः वातलाः सराः । स्वादुतिक्ता कुन्तलिका" [राजनि० ।

कुन्तलोशीर न० कुन्तल इवोशीरम् । (बाला) नामौषधौ

कुन्ताप पु० १वैदिके कर्त्तरि पाठप्रकारभेदे तत्प्रकारः आश्व० श्रौ० ८।३।७।८।९। सू० दर्शितोयथा "तस्मादूर्ध्वं कुन्तापम्" सू० "तस्माद्दृषाकपेरूर्ध्वं कुन्तापं यंसेत् । तस्मादूर्ध्वं मिति वचनात् माध्यन्दिने दृषाकपौ प्रविष्टे तदनन्तरं कुन्तापः स्यादसति प्रवेशे तृतीयसवनेऽपि तस्य प्रवेशो नास्तीति गम्यते" नारा० टी० । "तस्मादितस्तृतीयस्यिमाहं निनर्दो शंसेत" सू० । "तस्य कुन्तापस्यादितस्तृतीयं कर्त्तो विन्यस्य निनर्दोऽयमपूर्व इति तस्याः स्वरूपनिर्दर्शनमाह" टी० । "तृतीयेषु पादेषूदात्तमनुदात्तपरं यत् प्रथमं तन्निभर्देत्" सू०